

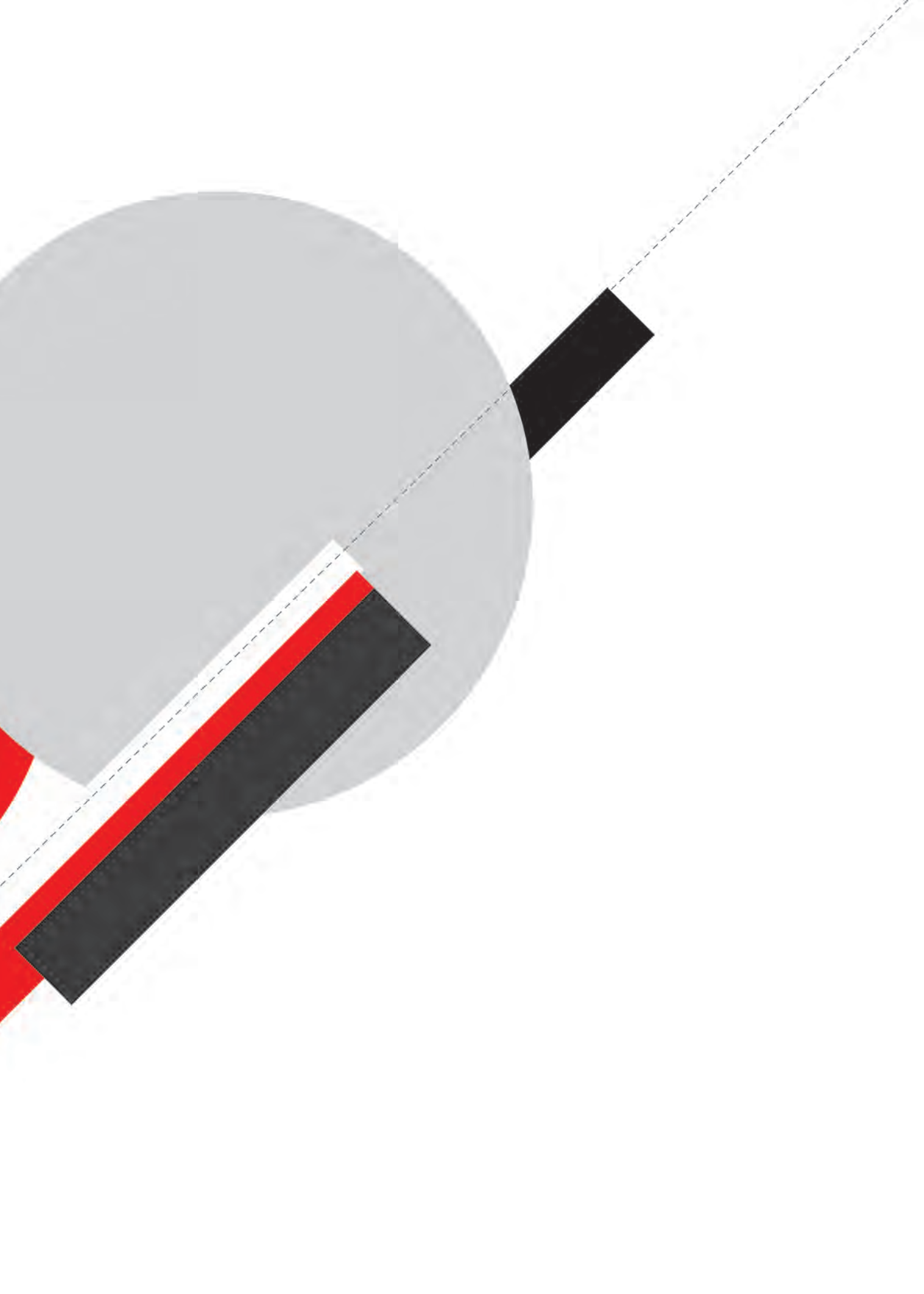

طرح جامع آموزش همگانی مدیریت بحران

سازمان پیشگیری و مدیریت
بحران سرزمین

مرضیه مرادبیگی | آمنه اشتری ماهینی
لادن کریمی صحنه سرایی | نفیسه میرزاهاشمی طرقي
با همکاری: احسان امامی آزندی
زیر نظر: احمد صادقی

عنوان و نام پدیدآور	: طرح جامع آموزش همگانی مدیریت بحران / نویسندگان مرضیه مرادیبگی ... او دیگران!؛ زیر نظر احمد صادقی؛ ویراستار امیرحسین مرادیبگی؛ تهیه شده در معاونت آموزش، پژوهش و مشارکت‌های اجتماعی سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران.
مشخصات نشر	: تهران: سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۳۶۴ ص: مصور، جدول (بخشی رنگی)، نقشه (رنگی)، نمودار (بخشی رنگی).
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۳۹۶۰-۸-۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: مرضیه مرادیبگی، آمنه اشتری‌ماهینی، لادن کریمی‌صحنه‌سرای، نفیسه میرزاهاشمی‌طرقی.
موضوع	: بلاهای طبیعی - ایران - تهران - پیش‌بینی‌های ایمنی
موضوع	: زلزله - ایران - تهران - پیش‌بینی‌های ایمنی
شناسه افزوده	: مرادیبگی، مرضیه، ۱۳۶۰
شناسه افزوده	: صادقی، احمد، ۱۳۵۰، ناظر
شناسه افزوده	: سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران
رده بندی کنگره	: HD۴۹ ۱۳۹۵ / ط۴
رده بندی دیویی	: ۲۴۰۹۵۵۱/۶۵۸۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۲۱۷۲۲۴

سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران

عنوان: طرح جامع آموزش همگانی مدیریت بحران

نویسندگان:

مرضیه مرادیبگی، آمنه اشتری ماهینی
لادن کریمی صحنه‌سرای، نفیسه میرزاهاشمی‌طرقی
زیر نظر: احمد صادقی
با همکاری: احسان امامی‌آرندی
ویراستار: امیرحسین مرادیبگی
مدیر هنری و طراح جلد: علی باقری
طراحی گرافیک: زهرا کریم‌خانی
تهیه شده در:

معاونت آموزش، پژوهش و مشارکت‌های اجتماعی
سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

تاریخ و نوبت چاپ: زمستان ۱۳۹۵

نشانی: بزرگراه آیت‌الله اشرفی اصفهانی، ابتدای بزرگراه جلال آل احمد، نیش خیابان نهم

شمالی، سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران، معاونت آموزش، پژوهش و

مشارکت‌های اجتماعی

تلفن: ۴۴۲۴۴۰۴۰ فکس: ۴۴۲۶۷۳۶۴

tdmmo.tehran.ir

فهرست

۱۶	مقدمه
۱۸	پیشگفتار
	فصل اول
۲۰	۱-۱ کشور ایران
۲۱	۱-۱-۱ وضعیت جغرافیایی ایران
۲۲	۲-۱-۱ ویژگی‌های اقلیمی
۲۲	۳-۱-۱ تقسیمات کشوری، ویژگی‌های دموگرافیک
۲۳	۲-۱ وضعیت مخاطرات ایران
۲۳	۱-۲-۱ مخاطرات طبیعی شایع در ایران
۲۳	۲-۲-۱ آمار تلفات و خسارات
۲۴	۳-۲-۱ لرزه‌خیزی ایران
۲۷	۴-۲-۱ زمین‌لغزش در ایران
۲۷	۵-۲-۱ فعالیت آتش‌فشانی در ایران
۲۷	۶-۲-۱ سیل در ایران
۲۸	۷-۲-۱ خشک‌سالی در ایران
۲۹	۸-۲-۱ طوفان در ایران
۳۰	۳-۱ بررسی و تحلیل وضعیت جغرافیایی و زمین‌شناختی تهران
۳۰	۱-۳-۱ مشخصات شهر تهران
۳۰	۲-۳-۱ شرایط زمین‌شناختی
۳۵	۳-۳-۱ شرایط جغرافیایی و وضعیت آب و هوایی
۳۹	۴-۱ بررسی خسارات ناشی از حوادث طبیعی و شهری
۳۹	۱-۴-۱ دسته‌بندی حوادث طبیعی و شهری تهران
۳۹	۲-۴-۱ آمار خسارات و تلفات
۴۱	۵-۱ قوانین و اسناد بالادستی
۴۱	۱-۵-۱ قانون مدیریت بحران کشور
۴۱	۲-۵-۱ قوانین مصوب شورای اسلامی شهر تهران
۴۱	۶-۱ معرفی سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران
۴۲	۱-۶-۱ چشم‌انداز سازمان

۴۲ ۱-۶-۲ اهداف سازمان (با تأکید بر آموزش)

۴۳ ۱-۶-۳ ارکان و ساختار سازمان

فصل دوم

۴۴ ۱-۲ نگاهی به آموزش همگانی کشورهای پیشرو

۴۸ ۲-۲ بررسی آموزش همگانی مدیریت بحران در شهر تهران

۴۸ ۱-۲-۲ معرفی سازمان‌های مسئول

۵۱ ۲-۲-۲ آموزش‌های ارائه شده در شهر تهران

۵۴ ۳-۲ بررسی وضعیت میزان آگاهی و آمادگی شهروندان

۵۴ ۱-۳-۲ ضرورت انجام پیمایش

۵۴ ۲-۳-۲ سوابق پیمایش‌های انجام شده

۵۹ ۴-۲ ضرورت تدوین طرح جامع آموزش همگانی

فصل سوم

۶۰ ۱-۳ کلیات طرح جامع آموزش همگانی

۶۰ ۱-۱-۳ تعریف طرح جامع آموزش همگانی

۶۱ ۲-۱-۳ چشم‌انداز طرح جامع آموزش همگانی

۶۱ ۳-۱-۳ مأموریت طرح جامع آموزش همگانی

۶۲ ۲-۳ اهداف طرح جامع آموزش همگانی

۶۳ ۳-۳ ذی‌نفعان طرح جامع آموزش همگانی

۶۴ ۴-۳ برنامه اجرایی طرح جامع آموزش همگانی

فصل چهارم

۶۶ ۱-۴ مفهوم آموزش

۶۹ ۲-۴ تعیین گروه‌های هدف

۷۱ ۳-۴ اهداف عینی

۷۷ ۴-۴ دستاوردهای مورد انتظار از آموزش همگانی

۷۸ ۵-۴ اثرات آموزش

۷۸ ۶-۴ عناوین اصلی

۸۲ ۷-۴ سرفصل‌های آموزش

۸۵	۴-۸ زیر فصل‌های آموزشی
۱۵۲	۴-۹ سطوح ارائه آموزش‌ها
۱۵۲	۴-۱۰ ابزار و روش‌های انتقال آموزش‌ها
۱۵۳	۴-۱۱ فضاهای آموزشی
۱۵۴	۴-۱۲ متولیان ارائه آموزش‌ها
۱۵۵	۴-۱۳ تهیه برنامه آموزشی به تفکیک گروه‌های هدف
۱۵۷	۴-۱۴ مجموعه جداول برنامه آموزشی گروه‌های هدف
	فصل پنجم
۳۵۶	ساختار برنامه
	فصل ششم
۳۶۰	جمع‌بندی

۷۱	جدول شماره ۱-۴ اهداف عینی
۸۰	جدول شماره ۲-۴ عناوین اصلی آموزش
۸۲	جدول شماره ۳-۴ سرفصل‌های آموزشی
۸۶	جدول شماره ۱-۴-۴ زیرفصل‌های آموزشی گروه هدف ۴ تا ۶ سال
۸۸	جدول شماره ۲-۴-۴ زیرفصل‌های آموزشی گروه هدف ۶ تا ۱۲ سال
۹۰	جدول شماره ۳-۴-۴ زیرفصل‌های آموزشی گروه هدف ۱۲ تا ۱۸ سال
۹۵	جدول شماره ۴-۴-۴ زیرفصل‌های آموزشی گروه هدف بزرگسال (بالای ۱۸ سال)
۱۰۲	جدول شماره ۵-۴-۴ زیرفصل‌های آموزشی گروه هدف امامان جماعت
۱۰۸	جدول شماره ۶-۴-۴ زیرفصل‌های آموزشی گروه هدف خانم‌های خانه‌دار
۱۱۴	جدول شماره ۷-۴-۴ زیرفصل‌های آموزشی گروه هدف معلمان
۱۲۱	جدول شماره ۸-۴-۴ زیرفصل‌های آموزشی گروه هدف دست‌اندر کاران ساخت و ساز
۱۳۰	جدول شماره ۹-۴-۴ زیرفصل‌های آموزشی گروه هدف رانندگان تاکسی
۱۳۶	جدول شماره ۱۰-۴-۴ زیرفصل‌های آموزشی گروه هدف داوطلبان محله
۱۴۴	جدول شماره ۱۱-۴-۴ زیرفصل‌های آموزشی گروه هدف بسیج
۱۵۸	برنامه آموزشی گروه هدف ۴ تا ۶ سال
۱۶۰	جدول G1-01 انواع بحران‌های طبیعی ۱
۱۶۲	جدول G1-02 مجموعه اقدامات حیاتی پس از بحران
۱۶۴	جدول G1-03 مخاطرات محیطی ۱
۱۶۶	جدول G1-04 مانور تخلیه اضطراری
۱۶۸	برنامه آموزشی گروه هدف ۶ تا ۱۲ سال
۱۷۰	جدول G2-01 بحران‌های گذشته
۱۷۲	جدول G2-02 انواع بحران‌های طبیعی ۲
۱۷۴	جدول G2-03 مخاطرات محیطی ۲
۱۷۶	جدول G2-04 مقدمات آمادگی فردی
۱۷۸	جدول G2-05 مانور تخلیه اضطراری
۱۸۰	جدول G2-06 مقدمات واکنش فردی
۱۸۲	جدول G2-07 ساخت ابزار مفید با ساده‌ترین لوازم ۱

۱۸۴	جدول G۲-۰۸ کارگاه درک مفهوم (اهمیت) مقاومت ساختمان
۱۸۶	برنامه آموزش گروه هدف ۱۲ تا ۱۸ سال
۱۸۸	جدول G۲-۰۱ بحران‌های گذشته
۱۹۰	جدول G۳-۰۱ انواع بحران‌های طبیعی ۳
۱۹۲	جدول G۳-۰۲ مخاطرات محیطی ۳
۱۹۴	جدول G۳-۰۳ آمادگی فردی و گروهی
۱۹۶	جدول G۳-۰۴ کاهش آسیب‌پذیری ساختمان از زلزله
۲۰۰	جدول G۳-۰۵ مانور تخلیه اضطراری مدرسه
۲۰۲	جدول G۳-۰۶ ساخت ابزار مفید با ساده‌ترین لوازم ۲
۲۰۴	جدول G۳-۰۷ کمک‌های اولیه و امداد
۲۰۶	جدول G۳-۰۸ اطفاء حریق
۲۰۸	جدول G۳-۰۹ گزارش‌دهی حادثه
۲۱۰	جدول G۳-۱۰ آشنایی با پایگاه‌های پشتیبانی مدیریت بحران
۲۱۲	جدول G۳-۱۱ کار گروهی
۲۱۴	برنامه آموزش گروه هدف بزرگسال (بالای ۱۸ سال)
۲۱۶	جدول G۴-۰۱ تجربیات بحران‌های گذشته
۲۱۸	جدول G۴-۰۲ اصول تاب‌آوری، مدیریت بحران و انواع مخاطرات
۲۲۱	جدول G۲-۰۴ مقدمات آمادگی فردی
۲۲۳	جدول G۴-۰۳ مانور تخلیه اضطراری محله
۲۲۵	جدول G۴-۰۴ واکنش فردی
۲۲۷	جدول G۳-۰۴ کاهش آسیب‌پذیری ساختمان از زلزله
۲۲۹	جدول G۳-۰۶ ساخت ابزار مفید با ساده‌ترین لوازم ۲
۲۳۱	جدول G۳-۰۷ کمک‌های اولیه و امداد
۲۳۳	جدول G۴-۰۵ واکنش گروهی
۲۳۵	جدول G۴-۰۶ اخلاق و رفتار صحیح پس از بحران
۲۳۷	جدول G۴-۰۷ تجربیات شاهدان عینی حوادث
۲۳۹	جدول G۴-۰۸ ساختار مدیریت بحران در شهر تهران

۲۴۱	جدول G۴-۰۹ مراکز اسکان اضطراری
۲۴۴	برنامه آموزش عمومی از رسانه ملی
۲۴۶	جدول G-۰۱ بحران‌های گذشته
۲۴۷	جدول G-۰۲ اصول تاب‌آوری، مدیریت بحران و انواع مخاطرات
۲۴۹	جدول G-۰۳ مقدمات آمادگی فردی
۲۵۰	جدول G-۰۴ واکنش فردی
۲۵۲	جدول G-۰۵ کاهش آسیب‌پذیری ساختمان از زلزله
۲۵۴	برنامه آموزشی گروه هدف امامان جماعت
۲۵۶	جدول K۱-۰۱ مکانیزم وقوع بحران‌های طبیعی
۲۵۸	جدول K۱-۰۲ درس‌های آموخته از بحران‌های گذشته
۲۶۰	برنامه آموزشی گروه هدف معلمان
۲۶۲	جدول K۵-۰۱ مانور تخلیه اضطراری مدرسه
۲۶۴	جدول K۵-۰۲ راهبری فرایند مدرسه آماده
۲۶۶	جدول K۵-۰۳ اصول ایمنی در مدرسه
۲۶۸	جدول K۵-۰۴ شیوه‌های نوین آموزش مدیریت بحران در مدارس ژاپن
۲۷۰	جدول K۵-۰۵ تصمیم‌گیری در شرایط بحران
۲۷۲	جدول K۵-۰۶ حمایت روانی
۲۷۴	برنامه آموزشی گروه هدف دست‌اندر کاران صنعت ساخت و ساز
۲۷۶	جدول K۹-۰۱ گودبرداری ایمن
۲۷۸	جدول K۹-۰۲ اشتباهات رایج در ساخت و ساز
۲۸۰	برنامه آموزشی گروه هدف اماکن
۲۸۴	برنامه آموزشی گروه هدف رانندگان تاکسی
۲۸۶	جدول K۳-۰۱ اصول تاب‌آوری، مدیریت بحران و انواع مخاطرات
۲۸۸	جدول K۳-۰۲ کارگاه شبکه راه‌های اضطراری (DIW)
۲۹۰	برنامه آموزشی گروه هدف دوام (داوطلب واکنش اضطراری محله)
۲۹۲	جدول K۲-۰۲ کاهش آسیب‌پذیری ساختمان از زلزله
۲۹۴	جدول K۷-۰۱ درس‌های آموخته از بحران‌های گذشته

۲۹۶	جدول ۰۱- K۶ مدیریت تخلیه اضطراری محله، مدیریت سایت تخلیه
۲۹۸	جدول ۰۲- K۶ کمک‌های اولیه ۳۵ ساعته
۳۰۱	جدول ۰۴- K۶ اطفاء حریق
۳۰۱	جدول ۰۵- K۶ مبانی جستجو، نجات و آواربرداری
۳۰۵	جدول ۰۳- K۲ ساخت ابزار مفید با ساده‌ترین لوازم ۳
۳۰۷	جدول ۰۲- K۷ تقویت دید مدیریت بحران
۳۰۹	جدول ۰۳- K۷ روش تدریس به گروه‌های مردمی
۳۱۲	برنامه آموزشی گروه هدف بسیج
۳۱۴	جدول ۰۱- K۶ مدیریت تخلیه اضطراری محله، مدیریت سایت تخلیه
۳۱۶	جدول ۰۲- K۱ درس‌های آموخته از بحران‌های گذشته
۳۱۸	جدول ۰۲- K۶ کمک‌های اولیه ۳۵ ساعته
۳۲۱	جدول ۰۳- K۶ کمک‌های اولیه پیشرفته
۳۲۳	جدول ۰۴- K۶ اطفاء حریق
۳۲۵	جدول ۰۵- K۶ مبانی جستجو، نجات و آواربرداری
۳۲۷	جدول ۰۶- K۶ کار با تجهیزات جستجو و نجات
۳۳۰	برنامه آموزشی گروه هدف مدیریت محله و شوراییاری
۳۳۲	جدول ۰۱- K۴ تخلیه اضطراری، مدیریت مکان‌های تخلیه اضطراری
۳۳۴	جدول ۰۲- K۴ تهیه نقشه‌های کاهش خطرپذیری
۳۳۶	جدول ۰۲- K۲ کاهش آسیب‌پذیری ساختمان از زلزله
۳۳۸	جدول ۰۳- K۴ مدیریت و جلب مشارکت‌های مردمی در بحران
۳۴۰	برنامه آموزشی گروه هدف خانم‌های خانه‌دار
۳۴۲	جدول ۰۱- K۲ مانور تخلیه اضطراری محله و مشارکت در مراکز تخلیه
۳۴۴	جدول ۰۲- K۲ کاهش آسیب‌پذیری ساختمان از زلزله
۳۴۶	جدول ۰۳- K۲ ساخت ابزار مفید با ساده‌ترین لوازم ۳
۳۴۸	جدول ۰۴- K۲ کمک‌های اولیه در خانه
۳۵۰	برنامه آموزشی گروه هدف خبرنگاران
۳۵۲	جدول ۰۱- K۸ درس‌های آموخته از بحران‌های گذشته

مقدمه

بسمه تعالی

تهران، شهری در مسیر توسعه و پیشرفت است. همان‌گونه که برای تاب‌آوری بیشتر زیرساخت‌های عمرانی شهر در برابر رخداد‌های طبیعی، برنامه‌های مختلف مقاوم‌سازی در نظر گرفته می‌شوند، شایسته است برای ارتقاء آمادگی شهروندان در برابر مخاطرات نیز برنامه‌ریزی کرد؛ به ویژه در شهری که در معرض دامنه‌ای متنوع از خطرات و بلایای طبیعی قرار دارد و صد البته در زمانه‌ای که گرم شدن زمین و تغییرات اقلیمی، ضرباهنگ پدیده‌های طبیعی را غیرقابل پیش‌بینی ساخته است. در این میان تا زمانی که آموزش به عنوان فراگردی هدفمند و دارای ساختار و نتیجه در نظر گرفته نشود، نمی‌توان از تلاش‌های جزئی و پراکنده در زمینه آموزش مدیریت بحران، انتظار معجزه داشت؛ آمادگی مقابل مخاطرات و بلایای طبیعی، از جمله موضوعات مهم آموزشی است که هیچ شهروندی نمی‌تواند بر مبنای ویژگی‌های فردی یا اکتسابی همچون سن، جنس، میزان تحصیلات یا نوع شغل، خود را از یادگیری آموزه‌های آن بی‌نیاز بداند. در کنار هم قرار دادن این گزاره‌ها به آن معنا است که آموزش مدیریت بحران، امری اجتناب‌ناپذیر

است و لازم است با سیاستی جامع، برنامه‌ریزی شده و البته همگانی، مجموعه راهبردهای آمادگی مقابل مخاطرات را در میان شهروندان نهادینه کند. در چنین شرایطی هر یک از شهروندان حتی اگر از توان، دانش و انگیزه کافی برای شرکت در برنامه‌های داوطلبانه برخوردار نباشند، حداقل می‌توانند برای حفظ جان خود و سایر اعضای خانواده پیش قدم شوند.

در این میان چشم انداز طرح جامع آموزش همگانی، تهران را شهری تاب آور با شهروندان آگاه، آماده و دارای فرهنگ ایمنی پایدار معرفی می‌کند. بدون تردید وقتی مقوله تاب‌آوری به بخشی از نگرش‌ها و ویژگی‌های فرهنگی یک جامعه تبدیل شده باشد، مسیر نوسازی و مقاوم سازی زیرساخت‌ها، سکونت‌گاه‌ها و در یک کلام سخت افزارها نیز از آنچه هست هموارتر خواهد شد؛ امید که این افق چشم‌نواز در فردای تلاش، همدلی و هم‌زبانی تمام ذی‌نفعان این طرح پدیدار شود.

محمدباقر قالیباف

شهردار تهران

پیشگفتار

بسمه تعالی

چرخه تغییرات اقلیمی کره‌ی زمین به گونه‌ای پیش می‌رود که جوامع توسعه‌یافته نیز، با دیده‌ای نگران به وضعیت غیرقابل‌پیش‌بینی رخداد‌های طبیعی می‌نگرند. حتی اگر امکانات، تجهیزات و نیروهای امدادی موجود، آماده مواجهه با دوره‌های بازگشت رخداد‌های طبیعی باشند، چگونه می‌توان مقابل رخداد‌هایی که روز به روز از روند ثابت و معمول گذشته فاصله می‌گیرند، تاب آورد؟ در چنین شرایطی تلاش برای ارتقای آمادگی و تاب‌آوری بیشتر، نیازمند راهبردهایی مستمر، پویا و هدفمند است تا میزان غافلگیری در مواجهه با رفتارهای غیرمنتظره طبیعت به حداقل برسد.

بدون شک بخش قابل‌توجهی از این راهبردها نه در آزمایشگاه‌های کنترل کیفیت بتن و جوش، بلکه در بسترهایی تحقق می‌یابند که امکان آموزش در آن زمینه‌ها فراهم شود. نگاهی به تجربیات کشورهای مختلف جهان در طراحی، تدوین و تمرین برنامه‌های آمادگی مقابل حوادث، نشان می‌دهد که چنین برنامه‌هایی در وهله نخست اموری «جامعه محور» بوده و در وهله بعدی، با مشارکت مجموعه‌ای هماهنگ از سازمان‌های مسئول در این زمینه پیش می‌رود.

در این میان آموزش آمادگی در برابر سوانح در شهر تهران، اتفاق جدیدی نیست اما اجرای یک برنامه جامع، رویکردی جدید و البته لازم است که نمی‌توان برای اجرایی شدن و پیشبرد آن، بیش از این

صبر کرد. به عبارت دیگر، اجرای برنامه جامع آموزش همگانی مدیریت بحران در شهر تهران، امری نیست که بتوان آن را به موعدهای تامین منابع مالی، ایجاد وحدت رویه نهادهای ذینفع یا استقرار نظام یکپارچه مدیریت شهری موکول کرد یا اینکه با نگرشی بدبینانه، در توفیق چنین سیاست‌هایی دچار تردید شد.

از سوی دیگر نباید فراموش کرد آموزش بذری است که حتی در بی‌حاصل‌ترین زمین‌ها، میوه آمادگی و پیروزی به بار می‌دهد. آنچه در این میان موفقیت یک برنامه جامع آموزشی را تضمین می‌کند، مشارکت نهادهای دست‌اندرکار، استمرار تلاش‌ها و البته ایجاد انگیزه در مخاطبان است. طرح جامع آموزش که با پیگیری و تلاش مجموعه‌ای از کارشناسان سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران تدوین شده است، به منزله قدم گذاشتن در راه درازی است با این دورنما که «رفتن، رسیدن است». سند حاضر در ۴ فصل تدوین شده که امید است نقطه نظرات و بازخوردهای دانشگاهیان و کارشناسان حوزه‌های مرتبط، نکاتی ارزنده را در خدمت ویرایش و بهبود آن قرار دهد.

احمد صادقی

رئیس سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران